

Олександр ЗАЄЦЬ – Голова Правління Інституту релігійної свободи, м.Київ

Питання законодавчого забезпечення свободи совісті та діяльності релігійних організацій в Україні постійно перебувають у фокусі уваги представників різних конфесій. Інтерес до даної тематики з боку українських конфесій особливо актуалізувалася з другої половини 1990-х років, з моменту, коли на пострадянському просторі розпочався процес, який має своє продовження і в даний час, – обмеження релігійних прав і свобод. Перед тим, як говорити про ставлення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (скорочено – [ВРЦ](#)) до питань законодавства, дозвольте сказати кілька слів про цю міжконфесійну інституцію.

Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій була створена в 1996 році, як представницький міжконфесійний консультативно-дорадчий орган, одним із завдань якого є участь у розробці проектів нормативних актів з питань державно-церковних відносин. На даний момент до складу ВРЦ входять 19 конфесій (християни, юдеї та мусульмани), що становить понад 90 відсотків усієї релігійної карти України. Основною формою роботи Ради є засідання, на яких представники конфесій головують почергово. Для підготовки питань, які виносяться на розгляд Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, в ньому функціонує Секретаріат. Крім Секретаріату, у складі ВРЦ функціонує Комісія з соціальних питань та Робоча група з питань реституції майна релігійних організацій.

Невеликий відступ: в Україні, крім Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій діють і інші міжконфесійні інституції, такі як Нарада представників християнських церков України, Рада Євангельських Протестантських Церков України, які також займають досить активну позицію в сфері державно-церковних відносин. Однак Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій у порівнянні з іншими аналогічними інституціями більш послідовно і системно працює в напрямку законодавчого забезпечення свободи совісті та віросповідання в Україні.

Незважаючи на те, що на більш ранніх етапах свого існування ВРЦ неодноразово брала участь у розробці проектів нормативних актів з питань свободи совісті, вперше комплексний підхід до питань законодавчого забезпечення свободи совісті та діяльності релігійних організацій Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій продемонструвала 13 квітня 2005 року в зверненні до Президента України. Серед питань, які ВРЦ актуалізувала у вказаному і наступних зверненнях до органів влади України, слід відзначити наступні:

- Концепція державно-конфесійних відносин в Україні;
- Нова редакція Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»;
- Релігійна освіта та право церков на заснування світських навчальних закладів на рівні державного стандарту освіти;
- Соціальна і благодійна діяльність;

- Реституція майна релігійних організацій;
- Питання практичної діяльності релігійних організацій (землекористування, оренда нерухомості, оподаткування).

В подальшому, комплексний підхід до вирішення актуальних питань державно-церковних відносин став характерною рисою політики, яку проводить ВРЦ у зазначеній сфері.

Питання законодавчого забезпечення свободи совісті поряд з питаннями захисту суспільної моралі стали невід'ємною частиною порядку денного зустрічей Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій з Президентом України (червень 2005 р. і березень 2006 р.), спікером Верховної Ради України та лідерами парламентських фракцій (жовтень – листопад 2006 р.), Прем'єр-міністром України (квітень 2008 р.). Секретаріатом ВРЦ проводиться моніторинг проектів нормативних актів з питань свободи совісті, які знаходяться на розгляді парламенту і уряду. Якщо законодавчі ініціативи є позитивними з точки зору розвитку свободи віросповідання, то тоді ВРЦ висловлює підтримку таким ініціативам. Якщо ж запропоновані законопроекти можуть негативно вплинути на свободу віросповідання – Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій використовує всі законні засоби (письмові звернення / заяви, ЗМІ, консультації з політиками тощо) для того, щоб такого роду ініціативи не знайшли необхідної підтримки у відповідних органах влади.

У діяльності Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій є приклад, коли у відповідь на звернення ВРЦ з приводу прийнятого парламентом закону «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» Президентом України було накладено вето на вказаний законодавчий акт. При цьому слід зазначити, що форми і методи роботи ВРЦ у сфері законодавчого забезпечення свободи совісті та віросповідання постійно вдосконалюються.

У 2006 році представники Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій у складі робочої групи Міністерства юстиції України брали участь у розробці проекту нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». (Даний законопроект розроблений Мін'юстом відповідно до указу Президента України про виконання Україною зобов'язань перед Радою Європи). Розроблений законопроект отримав позитивні відгуки експертів Венеціанської комісії та ОБСЄ.

Однак він не був поданий на затвердження до уряду з метою його подальшого подання на розгляд в парламент з тієї причини, що між членами Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій не було досягнуто консенсусу по окремим принциповим положенням законопроекту. У зв'язку з чим ВРЦ 24 листопада 2006 року звернулася до Президента України та Прем'єр-міністра України з проханням продовжити консультації з приводу концепції державно-конфесійних відносин та нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Крім того, на думку представників конфесій та експертів, існували великі ризики того, що на тлі політичної кризи, яка зароджувалась, даний законопроект може бути змінений в парламенті в гіршу сторону під час процедури другого читання.

У квітні цього року на зустрічі Прем'єр-міністра України з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій представники конфесій підтвердили свою позицію з приводу алгоритму внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»: (1) ухвалення на законодавчому рівні Концепції державно-конфесійних відносин в Україні, (2) прийняття нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Паралельно з цим, на думку представників конфесій, може йти процес внесення змін в інші нормативні акти, що мають відношення до практичних аспектів діяльності релігійних організацій, такі як, земельне законодавство, законодавство про оренду нерухомості та інші.

З осені 2007 року в Україні розпочався новий етап процесу по внесенню змін до Конституції України, який, на думку політиків і спостерігачів, крім положень про повноваження органів влади, може торкнутися тих положень Основного Закону, які стосуються прав і свобод людини і громадянина. У зв'язку з цим Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій в даний час формує свою позицію з даного питання, з якою громадськість і політикум будуть ознайомлені по мірі розвитку конституційного процесу.

В цілому, підсумовуючи сказане, а також аналізуючи діяльність Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій у сфері законодавчого забезпечення свободи совісті та віросповідання (звернення / заяви, зустрічі з політиками), можна зробити наступні висновки:

1. Внесення змін у чинний Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» буде супроводжуватися діалогом між суб'єктами законодавчого процесу (уряд, парламент, президент) та Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій. Якість цього діалогу буде надавати безпосередній вплив, як на сам законодавчий процес, так і на зміни, що будуть вноситися.

2. Найбільш оптимальним варіантом внесення змін до законодавства про свободу совісті та релігійні організації міг би бути наступний порядок: (1) ухвалення на законодавчому рівні Концепції державно-конфесійних відносин в Україні, (2) прийняття нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

3. Паралельно з вищенаведеним алгоритмом внесення змін до законодавства про свободу совісті та релігійні організації можливо: (1) вирішення низки проблемних питань діяльності релігійних організацій шляхом внесення "крапкових" змін у законодавство про землекористування, освіту, оподаткування, оренду державного і комунального майна та інші нормативні акти, (2) введення мораторію на приватизацію колишнього майна релігійних організацій, розробка і прийняття Закону України про повернення колишніх культових споруд релігійним організаціям.

4. Процес внесення змін у законодавство про свободу совісті та релігійні організації повинен проходити в контексті суспільно-політичних процесів в Україні. При цьому важливу роль грає рівень розуміння потреб релігійної свободи з боку представників українського політикуму. На даний момент слід констатувати, що в цьому аспекті, за деяким винятком, існують певні проблеми.

На закінчення, хотілося б відзначити, що зустріч Всеукраїнської Ради Церков і релігійних

організацій з Прем'єр-міністром України Ю. Тимошенко, яка відбулася в квітні 2008 року, вселяє надії, що процес внесення змін в чинне законодавство про свободу совісті та релігійні організації буде розвиватися в демократичному напрямку та в умовах послідовного і системного державно-церковного діалогу.

Виголошено у вигляді доповіді на міжнародній конференції «Релігія у постмодерністському суспільстві: концептуальні, соціально-політичні та юридичні аспекти»

м. Київ, 20-21 травня 2008 року

Інститут релігійної свободи, м.Київ
www.irs.in.ua